

Rood is ja

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Sara Kroos

Rood is ja

Ambo|Anthos
Amsterdam

De auteur heeft met de grootst mogelijke zorgvuldigheid getracht enige herleidbaarheid naar gebeurtenissen, personen en instellingen te voorkomen. Daarvoor is mede gebruikgemaakt van gefingeerde namen, locaties en niet herleidbare beschrijvingen, zonder afbreuk te doen aan de aard en ernst van de gebeurtenissen die de auteur heeft ervaren en beschrijft. Elke gelijkenis met bestaande gebeurtenissen, personages en/of instellingen berust op louter toeval.

ISBN 978 90 263 6313 9

© 2022 Sara Kroos

Omslagontwerp Margo Togni

Foto auteur © Carmen Kemmink,

in opdracht van *LINDA*.

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

‘Go back?’ he thought. ‘No good at all! Go sideways? Impossible! Go forward? Only thing to do! On we go!’ So up he got and trotted along with his little sword held in front of him and one hand feeling the wall, and his heart all of a patter and a pitter.

J.R.R. Tolkien, *The Hobbit*

Voorwoord

Nu is het benoemd

Het is half december en de rechtszaak is net afgerond. Julia en ik halen de kerstspullen uit de kelder en beginnen een snoer met lichtjes te spannen langs de balken van de serre. Het wordt onze eerste kerst in ons nieuwe huis. Mijn dochter bekijkt de situatie als een architect. Met grote stappen op de badslippers die ze in huis graag draagt, meet ze hoe ver het lichtsnoer zal komen. Niets zo vervelend als een snoer met lampjes dat nog zo'n lege, ongezellige meter overlaat. De bank ligt vol kerstballen en slingers die straks de boom in mogen. Druppels regen plakken op de ramen van de serre. Sia zingt 'Snowman'. Alles is zacht.

Ik kijk op mijn telefoon en de mail waar ik op wachtte is er. De laatste mail na de rechtszaak. Na al die jaren staat het zwart op wit. Er is gelogen en gedraaid over de duur en de details, maar er is erkend en dat is meer dan menig slachtoffer krijgt. Ik lees het door. Alles staat er. Ontucht, seksueel geweld in de zorgrelatie, er wordt aansprakelijkheid erkend, maar 'er is een verschil van mening over de omvang van deze aansprakelijkheid, de schade en het causale verband'. De twee brieven met excuses

in de bijlage print ik uit, die wil ik vast kunnen houden. Een van de kliniek en een van Agnes zelf. Agnes heeft haar brief met de hand geschreven. Er staat 'seksueel grensoverschrijdend gedrag' in haar brief, maar ook 'liefdesrelatie'. Dat is nog altijd wat het volgens haar was.

Een aantal jaar geleden werd ik op de bodem van mijn wanhoop (dacht ik, er bleek later nog een luik in die bodem te zitten) opgenomen in een psychiatrische kliniek. Ik verbleef daar vijf maanden. In die kliniek werd ik onder andere behandeld voor het seksueel misbruik door mijn oom in mijn kinderjaren. Een van de therapeuten die daar intensief met mij aan werkte, Agnes, is in die behandeling een seksuele relatie met mij aangegaan. In mijn afhankelijkheid van haar en haar zorg ben ik in alles meegegaan, vanuit de gedachte dat ik van haar hield. Ik heb gelogen voor ons, de schuld op me genomen en het heeft me bijna mijn leven gekost. Omdat het werkte als een ziekenhuisbacterie. Ik lag niet voor niets in dat ziekenhuisbed en de oude verwondingen moesten open om me beter te maken. Mijn weerstand was laag en daar kwam een nieuwe infectie bovenop. Een foutje van de dokter zelf. Schuld, schaamte, geweld tegen mezelf, haar beschermen, een vies geheim dat we samen moesten bewaren: het bleek in vele opzichten een herhaling van zetten. Een herhaling van alles wat zij als geen ander van mij kende, omdat de therapie daarover ging.

De afgelopen jaren ben ik hierdoor eigenlijk stiekem verdwenen. Ik heb doorgeliefd en doorgewerkt zoals ik dat deed, maar er is een veel te groot verschil gekomen tussen wie ik voor en achter de schermen was. Toen ik nog kon werken kon ik dat alleen als ik daarnaast niets deed, en toch zegde ik steeds vaker af. Tot

ik uiteindelijk helemaal uitviel. Ik heb kunnen leven omdat ik gestut werd door mijn vrouw, een aantal vrienden, door therapie en medicatie. Ik ben naar de inspectie geweest, ik heb een melding gedaan bij het OM, een civiele zaak aangespannen en aangifte gedaan: ik heb alle wegen bewandeld die ervoor staan, maar dat heeft me ook zeker gemaakt.

Ik hou niet van het woord 'slachtoffer'. Het woord bezit de kracht niet die je moet hebben om te blijven staan, laat staan om er actie op te ondernemen. Het woord 'overlever' past al meer bij de moed van niet opgeven, bij zonder zelfmedelijden te erkennen en uiteindelijk afstand te kunnen nemen. Maar 'overlever' is een woord waarmee je in de toekomstige tijd terugziet, en het gaat hand in hand met de erkenning dat je slachtoffer was. Juist om scherp te zien wie welke rol had is lastig in een verwarrend, troebel gebied. Daarom gebruik ik het woord 'slachtoffer' in dit boek, met in gedachten het feit dat ik in mijn leven geen slachtoffer van seksueel misbruik ben tegengekomen dat zich gedroeg zoals het woord in de ogen van de cynicus doet vermoeden.

Ik heb net zo goed moeite met het woord 'dader'. Zo grof en resoluut als het woord 'dader' klinkt, zo passief en zielig klinkt het woord 'slachtoffer', waardoor geen van beiden zichzelf erin herkennen of willen herkennen. Beide keren was mijn dader, of pleger, iemand van wie ik gehouden heb en aan wiens zorg ik was toevertrouwd. Als ik aan het woord 'dader' denk, denk ik niet aan mensen zoals zij, en zij beiden ook niet. Een dader van wie je ook liefde en zorg hebt ontvangen, is wel lastiger om als dader aan te wijzen, maar is dat evengoed.

Toen Karin Bloemen haar boek over het misbruik in haar jeugd had uitgebracht, zei een aantal mensen: 'Waarom zou je dat nou doen, al die vreselijke, persoonlijke dingen laten lezen aan ieder-

een?’ Karin had daar een fantastisch antwoord op: ‘Zolang je zwijgt bescherm je de dader, zodra je spreekt, bescherm je jezelf.’ Ik ben het daar lang niet mee eens geweest. Ik dacht dat ik mezelf beschermde door alles geheim te houden en ben juist jarenlang bang geweest dat dit verhaal openbaar zou worden. De schaamte die ik voelde was met geen enkele schaamte te vergelijken. Het idee dat iedereen ervan zou weten, inclusief bepaalde media waarvan het niet moeilijk was te bedenken hoe zij het zouden brengen, verlamde me.

Pas na de rechtszaak zag ik helder in waar ik zo bang voor was. Dat het in de openbaarheid zou raken in de versie van een ander, zodat ik nogmaals de controle verloor over mijn verhaal. Dat ik me zou moeten verdedigen in een tijd waarin de onderzoeken nog liepen en de rechtszaak nog niet was afgerond. Maar ook, en die angst is er nog steeds, dat er over me geoordeeld zou worden zoals ik de afgelopen jaren zelf over mezelf heb geoordeeld. Dat ik gek ben, ziek, vies, ongeloofwaardig, medeplichtig, gediskwalificeerd. Maar ik zal het niet mooier maken dan het was, ook niet als het om mijn meest persoonlijke kwetsuren en fouten gaat. Ik ben in mijn theatervoorstellingen dat persoonlijke nooit uit de weg gegaan. Dat is zelfs de eerste reden geweest dat ik in dat licht ben gaan staan, als krachtigste tegenreactie op alles wat er vroeger in het donker moest blijven. Maar een gouden regel in het theater is dat je er zelf boven moet staan om het vorm te geven. En – geen klein detail bij cabaret – het moet grappig zijn. Dit was niet grappig meer. Dit was een lang verhaal om één keer te vertellen, niet avond aan avond.

Ik kan het opschrijven. Ik kan dwars door de schaamte heen schrijven. Ik kan beschrijven hoe het is gegaan, hoe schadelijk het was wat er is gebeurd en hoe de manier waarop erop gereageerd is minstens zo schadelijk was. In de wetenschap dat mijn

verhaal niet uniek is. Er is niet veel fantasie voor nodig om te zien hoe makkelijk je kan worden gediskwalificeerd als je seksueel misbruikt bent, laat staan als psychiatrisch patiënt. Hoe weinig draagkracht er is om een aangifte en/of rechtszaak aan te gaan, omdat je al genoeg te dragen had voor dit erbij kwam. Het had voor mij net zo goed het laatste zetje richting de dood kunnen zijn, in een kliniek waar ik kwam om te herstellen.

Ik noem geen namen, geen plaatsen of tijdsaanduidingen, niets wat herleidbaar is. Dat is door beide partijen ondertekend bij de rechtszaak. Het gaat mij er ook niet om de betrokkenen aan te wijzen, maar het systeem. Die namen zijn ook niet nodig om het verhaal te vertellen waar jij misschien nog iets aan hebt. Ik heb de details van de omgevingen veranderd, maar de situaties niet. Bij wie dat nodig is heb ik de namen veranderd, maar niet wat ze hebben gezegd. De meeste citaten die je leest, komen uit mijn dagboek, zijn fragmenten van geluidsopnames of komen uit de stukken van de rechtszaak.

Ik schrijf dit boek om het systeem van en na misbruik bloot te leggen. Niet alleen omdat mijn stilte inmiddels giftig is voor mijzelf, maar ook omdat stilte, schaamte en het wegstijven van misbruik dat systeem juist in stand houdt. Het is mijn interpretatie van het verhaal, maar ik heb besloten om, nu ik dit doe, niets achterwege te laten van alles wat er gebeurd is in de kliniek en daarna, ook niet, juist niet, waar ik me het meeste voor schaam. Nu is het niet meer alleen van een handjevol mensen dat het graag geheim wil houden en haar versie die letterlijk te mooi is om waar te zijn. Nu is het benoemd.

Tot slot wil ik een nuance aanbrengen in mijn verhaal voor wie zelf seksueel misbruikt is in welke vorm dan ook. Het naar bui-

ten treden met je verhaal en het aangaan van een rechtszaak lijkt de laatste jaren bijna de enige gewaardeerde manier om te reageren op wat jou overkomen is. Ik vind dat, bijvoorbeeld in de media, een verontrustende tendens. Niemand bepaalt voor jou wat dapper is, wat helend is, wat jij nodig hebt tussen in leven blijven en je leven leiden. Ik hoop dat je in ieder geval één iemand hebt bij wie je durft te benoemen wat er met je is gebeurd. Ik hoop dat mijn verhaal je wat houvast geeft in iets wat ik nooit dacht te vinden: dat je met zachtere ogen kunt kijken naar wie je was en wat je deed.

1

De blauwdruk

Nog vele jaren I

Op de ochtend van mijn verjaardag zat ik in mijn eentje aan de grote eettafel van onze groep. Hoewel dit niet de eerste keer was dat ik in een kliniek was opgenomen, voelde ik me juist op die normaal feestelijke dag bijzonder alleen. Lang zal ze leven viel daar ook nog maar te bezien.

Er scharrelde een groepsgenoot naar de tafel. Hij kwam tegenover me zitten en at stilzwijgend van zijn boterham met appelstroop. Hij sneed de boterham in vier gelijke stukken, zoals ik altijd voor mijn dochter deed, en hield zijn kop koffie bij zijn mond, voorlopig zonder er een slok van te nemen. Zoals hij de mok in zijn beide handen hield, steunend tegen zijn kin, onbewogen voor zich uit turend, leek het of hij de koffie een geheim-pje toe ging fluisteren. Zijn handen waren gestopt met trillen, zag ik. Hij had vast net als ik besloten zo vroeg mogelijk te ontbijten om het leeuwendeel van de groep te vermijden, waardoor we met dezelfde motivatie in stilte tegenover elkaar konden zitten.

Van dichtbij kon dit gewoon nog het beeld van twee zwijgende mensen aan een ontbijttafel zijn, misschien alleen verra-

den door kleine ongemakken in de motoriek door de medicatie of door ontwenningverschijnselen, een stram loopje of lange mouwen die nerveus over de handen werden getrokken. Van een afstandje was de tafel een van de vijf tafels in de grote eetruimte van een psychiatrische kliniek. Er stonden lange eettafels waar we met het ontbijt, de lunch en het avondeten aan zaten. Er waren hoge ramen. Als ze ergens van houden in de geestelijke gezondheidszorg, dan is het daglicht, daar kan tenminste niet op bezuinigd worden. In de hoeken boven de ramen hing soms nog een stukje kerstslinger, zoals wij thuis een haakje in het plafond hadden waar nog jaren een verschrompelde roze ballon aan hing van een kinderfeestje van Julia.

De sfeer van de grote eetkamer hield het midden tussen die van een ziekenhuis en van een jeugdherberg. Grote tafels, een koffiezetapparaat, een stapel gezelschapsspelletjes in een open kast. De minst populaire spellen onder op de stapel, met een laagje stof, het wachten opgegeven om te worden opgepakt en geopend. Het uitzicht vanuit de eetkamer was op het terras en een grasveld, maar niet als je zoals ik altijd liever met je rug naar de ramen toe zit om de kamer te kunnen overzien. Het geluid van bestek op borden, het geschuif van houten stoelen over de stenen vloer, het zicht op de anderen. Sommige mensen spraken opgetogen, keuvelend, stelden vragen aan de persoon tegenover hen en anderen – zoals ik de eerste weken – zaten apathisch te wachten tot iemand zo vriendelijk zou zijn om ze om te brengen na de koffie.

Als ik een depressie lichamelijk zou moeten uitleggen aan een arts die geen enkele notie had van psychische klachten, zou ik het als volgt omschrijven: ‘Dokter, ik heb een gat in mijn middenrif. En die diepte is een scherpe diepte, die geen einde lijkt te hebben, en dat is het angstaanjagende ervan. Wanneer ik loop,

voelt het alsof ik bij het opstaan een koude plensbui in mijn nek heb gekregen en alsof die verkramping door de kou maar blijft hangen. Het zit in mijn hele lichaam, het is de spierpijn die je bij griep hebt. Bewegingen hebben meer aandacht nodig om gemaakt te kunnen worden, een grote hand duwt tegen mijn hoofd en mijn schouders als tegenwind op de fiets. En het speelt zich allemaal achter mijn ogen af. Ik functioneer prima door op routine, maar er ontstaat een steeds grotere afstand tussen mijn leven en mij.’

Maar die woorden had ik op het moment zelf niet. Er is bijna geen taal aan te geven, alleen achteraf, zoals je een reis pas aan anderen beschrijft wanneer je weer thuisgekomen bent.

Wat verfrissend is aan de gesprekken aan tafel in een psychiatrische kliniek, is dat ze nooit gaan over succes. Er is niemand die het nodig vindt – op de narcisten na – om de laatste hoogtepunten van hun gezins- of werklevens te etaleren. De eerste vragen die op feestjes worden gesteld, zijn de laatste vragen die het tot de eettafel van een kliniek halen.

Meestal gaat het over wie de ander nu weer getriggerd heeft en wie er die dag over de grenzen van de ander was gegaan. ‘Triggers’ en ‘grenzen’, de eerste woorden die je na een tijdje niet meer kunt horen. Er gaat ook altijd wel een bommetje af aan tafel. Het beste is om rustig door te eten en neutraal naar je bord te kijken. Maar midden in dat mijnenveld gaat het over het menu van die avond, over een therapeut die naar de kapper is geweest en waarom de rooibos eerder opdraakt dan de andere soorten thee.

Er is geen schone schijn. Er is enkel de rauwe werkelijkheid. Er is niemand die er veel beter aan toe is dan jij, waardoor je door het gebrek aan sociale druk de puinhoop ook niet hoeft

te verfraaien. Als ik door de gangen slenterde of op de bank zat met een stuk origamipapier in mijn hand waar ik na drie kwartier een sierlijk propje in plaats van een kraanvogel van maakte, heeft er nooit iemand gezegd: ‘Hé joh, kijk niet zo sip’ of ‘Wat ben jij chagrijnig.’ Het is een geruststelling om te weten dat je niet alleen bent en dat, anders dan buiten de beschutting van de kliniek, alles zo zichtbaar mag zijn. Wat de klachten van de ander ook zijn, die ander bestaat en heeft hierbuiten ook een leven met alles erop en eraan. Een leven dat net als dat van mij over de kop was geslagen of als zand door iemands vingers was weggeglip.

Niemand in de groep wist dat ik jarig was, het contrast was me te groot. Zo stipt als verjaardagen zijn met hun datum, zo onvoorspelbaar is het elk jaar of ze goed zullen vallen. Halfvergeten verjaardagen tijdens verbouwingen en verhuizingen, die in de vluchtigheid nog worden goedge maakt met een muffin met een eenzaam kaarsje erop. Vieringen in drukte, onderweg naar een vakantieadres, of met net de onhandigheid van een gebroken been of hart. Zachte dagen om bij stil te staan, die zo per ongeluk gewone tussendagen worden.

Verjaardagen, pakjesavond, Kerstmis, paastakken in de lente. Ik houd van de rituelen die het leven verkleinen tot niet veel meer dan je eigen woonkamer en een plukje mensen, in de wetenschap dat al die andere huiskamers hetzelfde vieren. Van de geur van uitgeblazen kaarsjes, van het bewaren van de kurk van een champagnefles, van kerstverlichting en van uitgebreid ontbijten op zondag. Ik houd van het drankje na afloop van de voorstelling in een artiestenfoyer met een frisdrankautomaat en een versleten bankstel, voordat we allemaal weer de nacht in rijden. Van mijn oude vader die bij grote feestelijkheden nog

steeds de Nederlandse vlag uithangt, met een snelbinder aan de stam van de magnolia. Van mijn vrouw en mijn kind die ‘apendagen’ houden waarop ze samen op stap gaan en me af en toe een vrolijke foto appen.

Ik dacht aan Daan en Julia en zag ze aan onze keukentafel. Er springt een kat op een lege stoel, er staan bordjes met alleen nog wat kruimels en een restje boter, er wordt iets besproken en gegeten. Mijn vrouw en mijn kind in ons huis, hoe vaak ik daar niet aan hen dacht.

In de kliniek verlangde ik niet terug naar lange reizen of naar theaterzalen of hoogtijdagen. Ik had heimwee naar doodnormale momenten aan onze grote houten tafel in de keuken, met mijn kind dat een spelletje deed op haar mobiele telefoon en mijn vrouw die de krant las en zonder op te kijken met een glimlach haar mok in mijn richting schoof om te laten weten dat ze graag een tweede koffie wilde. En hoe meer ik die ochtend van mijn verjaardag dacht: dit is gewoon een dag als alle andere hier, hoe groter de leegte werd.

Ruim dertig jaar voor die dag aan de ontbijttafel ben ik geboren in het ziekenhuis in Dordrecht. Mijn ouders, linkse christenen met pleegzorg en Bijbelgespreksavonden op hun boerderij in Wijngaarden, hadden tien jaar lang geprobeerd om kinderen te krijgen. Totdat de artsen na al die tijd en alle onderzoeken zeiden dat ze helaas waren uitbehandeld en hun kinderwens nooit in vervulling zou gaan. Maar uitbehandeld is nog lang niet uitgeden. Mijn moeder zegt dat ik op de wereld ben gekomen dankzij de genade van God. Mijn vader zegt dat ik op de wereld kwam dankzij Camping La Prairie in Frankrijk. Ze lieten hun droom varen en gingen drie weken op vakantie, zonder dokters, timing en temperatuur meten.